

Michael Freeden
MITÄ ON LIBERALISMI?

Suomentanut Tapani Kilpeläinen

Tämä on näyte.
Osta koko teos osoitteesta
netn.fi

niin & näin
Tampere 2020

ENGLANNINKIELINEN ALKUTEOS

Liberalism. A Very Short Introduction. First Edition

© Michael Freeden, 2015

SUOMENNOS

© Tapani Kilpeläinen & Eurooppalaisen filosofian seura ry

ISBN-NUMERO

978-952-7189-67-2

KANSI

Pasi Romppanen

TAITTO

Susanna Laurola

PAINOTYÖ

Tallinnan kirjapaino-osakeyhtiö,

Tallinna 2020

KUSTANTAJA

Eurooppalaisen filosofian seura ry

SISÄLLYS

1. Koti jossa on monta asuinsijaa	9
2. Liberaali narratiivi.	29
3. Liberalismin kerroksia	51
4. Liberalismin morfologia	71
5. Näkyviä liberaaleja	91
6. Filosofinen liberalismi: ihanteena oikeudenmukaisuus .	117
7. Anastamista, halventamista ja lapsuksia	136
Viitteet	158
Lisälukemista	165
Suomentajan viitteet	172

Ameliale, Orille, Leonielle, Theolle ja Lailalle

LUKU 1

KOTI JOSSA ON MONTA ASUINSIJAA

Kun ihmiset ensimmäisen kerran käyttivät sanaa *liberaali* ”anteliaan” tai ”laaja-alaisen” merkityksessä, vähänpä he aavistivat, miten mahtavan aallon liberalismi vielä päästäisi liikkeelle. Jonkinlainen vihje ”liberaalin” tulevaisuudesta saatiin, kun sana yhdistettiin avomielisyyteen ja suvaitsevaisuuteen. Siitä lähtien, kun termi *liberales* kehitettiin Espanjassa kaksisataa vuotta sitten erään poliittisen puolueen nimikkeeksi, liberalismi on seissyt vakaasti julkisuuden areenalla: sotahuutona yksilöille, jotka isoavat tilaa, jossa olla vapaa perusteettomista rajoituksista, ja joukkona perustavia institutionaalisia järjestelyjä, joiden tarkoitus on perustella ja sivistää politiikan käytännöt. Sana on alkanut viitata ennen kaikkea ajatuksiin ja menettelytapoihin, joiden tarkoitus on uudistaa, vapauttaa ja avata mahdollisuuksia yksilöille, jotka tahtovat elää elämäänsä oman ymmärryksensä mukaan. Kaikkien ideologioiden ja kollektiivisten uskomusjärjestelmien tavoin liberalismi kilpaileekin julkisesta tunnustuksesta ja soveltamisesta, ja kaikkien niiden tavoin sitäkin on parjattu lukuisista suunnista.

Ongelma piilee siinä, että ei ole yhtä ainutta, yksiselitteistä liberalismia. Kaikki liberalismit, jotka ovat olleet olemassa tai ovat olemassa, valitsevat – tahdonalaisesti tai tiedostamattaan

– tiettyjä asioita kasaantuneesta ja runsaasta liberaalista repertuaarista ja jättävät toisia pois, sekä siksi, ettei osa elementeistä sovi yhteen toisten kanssa, että siksi, että intellektuaaliset muodit ja käytännöt muuttuvat. Otsikon ”liberalismi” alla asustaaakin kokonainen joukko uskomusjärjestelmiä ja teorioita, eikä yksikään niistä voi sisältää kaikkia niitä mahdollisuuksia – aatteita ja poliittisia järjestelyjä – jotka termi laajimmillaan mutta vain hypoteettisesti voi pitää sisällään tai joita liberaalit politiikan käytännöt ovat ajan oloon ja eri paikoissa sisältäneet. Tarkastele esimerkiksi sellaisia ilmaisuja kuin ”klassinen liberalismi”, ”sosiaaliliberalismi” tai ”uusliberalismi”: kolmea edelleen käytössä olevaa versiota sanasta. Klassinen liberalismi pyöri yksilönvapauden (englannin sanalla *liberty*, vapaus, on tietysti läheinen etymologinen suhde liberalismiin), ihmisen riippumattomuuden ja laillisuusperiaatteen ympärillä, ja merkittävää oli, että se rajoitti, mitä valtioilla ja hallituksilla on lupa tehdä yksilöille. Sosiaaliliberalismi – ja yhdessä eräiden skandinaavisten vastikkeidensa kanssa myös uusi liberalismi, joka syntyi Britanniassa reilu vuosisata sitten – tutki yksilön kehityksen ja kasvun ehtoja silloin, kun sitä tukevat keskinäisen avun ja riippuvuuden verkostot. Nykyaikainen hyvinvointivaltio syntyi tästä liberalismista haarasta. Erityisen hämmentävää on kuitenkin se, että ”uus-” ja ”uusi” vetävät hyvin eri suuntaan. Uusliberalismi – suurimmaksi osaksi 1900-luvun jälkipuoliskon tuote – korostaa kilpailullisten markkinoiden ja yksilön edistymisen hyödyllisiä seurauksia paljon enemmän kuin ihmisen hyvinvoinnin yleistä kukoistusta. Kuten luvussa 7 todetaankin, sen liberaalius on erittäin kyseenalaista. Niillä, jotka ajattelevat, että liberalismi koskee pitkälti rajoittamatonta yksityistä toimintaa, ja niillä, jotka uskovat, että liberalismi koskee yksilön kohtuullista kehittymistä tukea suovassa ja hankkeita jakavassa yhteiskunnassa, ei ole paljoa yhteistä.

Aivan yhtä iskevä on usein vallitseva erimielisyys siitä, mikä liberalismiin piirteistä on tärkein. Erimielisyys on selvä sekä liberaalien että heidän kriitikoidensa leirissä. Koskeeko liberalismi yksilönvapauden lisäämistä vai kaikkien kohtelemista yhtä kunnioittavasti? Koskeeko se muille koituvan vahingon rajoittamista vai ihmisen kukoistuksen mahdollistamista? Koskeeko se sitä, että on humanimpi, vai sitä, että on tuottavampi? Onko olemassa yksi tosi liberalismi, jota hämäräperäiset jäljitelvät ympäröivät? Ovatko muut ideologiat nokkineet liberalismia kuin korppikotkat, vieneet valikoituja osia mukanaan ja jättäneet loput mätänemään? Liberalismin tutkijan haasteena on saada tolkkua näistä eri ymmärryksistä, ei niinkään ilmaista jäykästi mieltäneensä yhteen niistä. Siksi saattaakin olla täsmällisempää puhua *liberalismeista* monikossa: kaikki liberalismit kuuluvat laajaan perheeseen, jossa on sekä samankaltaisuuksia että eroja. Monilla liberaalin perheen jäsenillä on yhteisiä piirteitä, mutta toisaalta jotkin niistä ovat hädän tuskin puheväleissä.

ONKO LIBERALISMI VOITTANUT?

Lukuisat liberaalit intoilijat ajattelevat, että liberalismi on suuri menestystarina sekä poliittis-ideologisena uskonkappaleena että filosofisena pohdiskeluna oikeudenmukaisen yhteiskunnan ominaisuuksista. Yksi intomielisimmistä on ollut Francis Fukuyama, amerikkalaisfilosofi, joka yli kaksikymmentä vuotta sitten julisti ”liberaalin aatteen” voittoa. Liberalismi oli hänen mukaansa hyväksytty yleisesti, eikä mikään muu ideologia voinut väittää olevansa yhtä universaali. Olivatko ideologiset konfliktit siis loppuneet? Olimmeko kaikki nyt liberaaleja? Itsevarma näkemys tuo heti mieleen kolme ongelmaa. Ensinnäkin:

missä sijaitsee ideologian maaliviiva? Milloin ideologia ylittää maaliviivan, huokaisee helpotuksesta ja sanoo: ”olemme vihdoin peitonneet muut”? Historia ei juuri anna viitteitä siitä, että tällainen loppu olisi olemassa, etenkin kun arvioimme nykyhetken tapahtumia ja aatteita. Eihän modernista yhteiskunnasta ole kokonaan kadonnut edes usko magiaan – joka kerran oli voimallinen tekijä tulkittaessa, mitä maailmassa tapahtuu. Kysymys on merkityksetön, ellemme tiedä, mikä ideologisen voiton kriteeri on, ja ellemme voi osoittaa ideologioiden yhteentörmäyksille selvää loppua. Ne, jotka olettavat liberalismiin voittaneen, väittävät itse asiassa epäkriittisesti vain, että yksi liberalismiin versio on voittanut ja toiset ovat hävinneet. Väistämätöntä on, ettei sitäkään voi todistaa, sillä aina voidaan kiistellä, mikä aatteiden, teorian tai ideologian alalla oikein merkitsee voittoa. Lyhytaikaiset voitot saattavat hyvinkin muuttua pitkäaikaisiksi tappioiksi: siitä todistaa 1900-luvun kommunismin historia, mutta kuka tietää, miten kommunismin onni kääntyy vielä pidemmällä aikavälillä?

Toiseksi on niukasti todisteita, että liberalismi olisi hyväksytty useimmissa osissa maapalloa. Jonkinlaiseen liberaaliin demokratiaan pyrkimisen rinnalla kohtaamme myös uskontoon perustuvia ideologioita, radikaalin populismin muotoja, itsevaltaiseen uskontoon ja hallintoon perustuvia valtioita sekä tietysti monia konservatiivisia hallintoja. Fukuyaman omassa yhteiskunnassa Yhdysvalloissa liberalismiin suuntaan viskellään herjauksia. Mutta suuntaudutaanko liberaaleja näkökulmia kohti silti vähitellen? No, tuntuu ennenaikaiselta ja erheelliseltä arvioida, miten muut ideologiat leviävät tulevaisuudessa. Nopeasti muuttuvassa ja yhä fragmentoituneemmassa maailmassa aatteiden tulevaisuuden ennustamisesta on tullut vaikeampaa, ei suinkaan helpompaa. Jopa ne, jotka väittävät näkevänsä, että liike kohti globalisaatiota nopeutuu, saattavat

puhua kilpailevista globalisaatiokäsityksistä, jotka eroavat selvästi toisistaan: esimerkiksi markkina-arvojen globalisoitumisesta ihmisen solidaarisuuden globalisoitumista vastaan. Liberalismin globalisoituminen on siis edelleen pelkkää pilkettä jonkun silmässä, eikä sitä välttämättä koskaan tapahdu.

Kolmanneksi Fukuyama antoi ymmärtää, että on yksi selvärajainen asia nimeltä liberalismi. Todistusaineisto sanoo toista. Ymmärrämme liberalismia paljon paremmin, kun tunnustamme, että on monia tapoja tarkastella sitä. Jokainen näkökulma valaisee eräitä piirteitä ja hämärtää samalla toisia. Kun katsomme maalausta, voimme esittää kysymyksiä taiteilijasta sekä teoksen kompositiosta, sen estetiikasta, siinä käytetyistä tekniikoista ja materiaaleista, sen kaupallisesta arvosta tai paikasta taidehistoriassa. Kaikki riippuu siitä, mikä kiinnostaa meitä eniten. Liberalismiin kuten mihinkään muuhunkaan ideologiaan ei vastaavasti ole mitään yksittäistä lähestymistapaa, joka kertoisi meille kaiken, mitä siitä tahdomme tietää, ei yhtä ainoaa helppoa määritelmää, joka kattaisi kaikki ilmenemät.

Siksi tämä kirja tarkastelee liberalismia monista näkökulmista. Fukuyaman epäonnistunutta metaforaa käyttäen niin sanotussa kisassa on monta liberaalia juoksijaa, joten vaikka julistaisimmekin liberalismiin äkkiväärästi voittajaksi, emme silti saisi selville, mikä liberalismiin monista versioista ”voitti”. Nimikkeen ”liberalismi” alla asustavat aatteet ja järjestelyt saattavat nimittäin ratkaisevasti muuttua, kuten ne menneisyydessä ovat muuttuneetkin. Poliittiset kommentaattorit saavat vähän väliä ”endismin” kohtauksia siinä missä yhteiskuntaprofeetatkin, ja niistä pursuaa enemmän kuin ripaus utopistisuutta, teleologista väistämättömyyttä tai ehkä jopa kyynisyyttä. Mutta vaikka mihinkään liberalismiin määritelmä ei voikaan sisältää sen kaikkia muunnelmia, sen kestävimät piirteet kerrotaan luvussa 4.

niin & näin -kirjoissa ilmestynyt

1. MIKKO LAHTINEN (toim.), *Henkinen itsenäisyys*
2. MARTIN HEIDEGGER, *Silleen jättäminen*
3. RALPH WALDO EMERSON, *Luonto*
4. PEKKA PASSINMÄKI, *Kaupunki ja ihmisen kodittomuus – Filosofinen analyysi rakentamisesta ja arkkitehtuurista*
5. QUENTIN SKINNER, *Kolmas vapauden käsite*
6. PERTTI AHONEN, *Vireällä mielellä – Ymmärtämisen ja eettisyyden mielialat*
7. JULIEN OFFRAY DE LA METTRIE, *Ihmiskone*
8. T. P. USCHANOV, *Wittgenstein in Finland – A Bibliography 1928–2002*
9. MIKA HANNULA, JUHA SUORANTA & TERE VADÉN, *Otsikko uusiksi – Taiteellisen tutkimuksen suuntaviivat*
10. TOMMI WALLENIUS, *Filosofian toinen – Levinas ja juutalaisuus*
11. DANIEL JUSLENIUS, *Suomen onnettomuus – De Miseriis Fennorum*
12. MICHEL ONFRAY, *Kapinallisen politiikka – Tutkielma vastarinnasta ja taipumattomuudesta*
13. J. J. F. PERANDER, *Yhteiskunta uutena aikana & muita kirjoituksia*
14. JUSSI BACKMAN, *Omaisuus ja elämä – Heidegger ja Aristoteles kreikkalaisen ontologian rajalla*
15. NICCOLÒ MACHIAVELLI, *Castruccio Castracchin elämä*
16. JUKKA PAASTELA (toim.), *Terrorismi – Ilmiön tausta ja aikalaisanalyysyjä*
17. LAURI MEHTONEN, *Moderniteetin jäljillä – Tekstejä aistisuudesta, tiedosta ja sivistyksestä*
18. ARTHUR SCHOPENHAUER, *Taito olla ja pysyä oikeassa – Eristinen dialektiikka*
19. JUHA DRUFVA, *Unohdettuja ajatuksia etsimässä*
20. JUHA VARTO & HAKIM ATTAR, *Syvä laulu*

21. JUSSI BACKMAN & MIIKA LUOTO (toim.), *Heidegger – Ajattelun aiheita*
22. KARI VÄYRYNEN, *Ympäristöfilosofian historia – Maaäitimyytistä Marxiin*
23. TERE VADÉN, *Karhun nimi – Kuusi luentoa luonnosta*
24. GUY HAARSCHER, *Tunnustuksettomuus*
25. JOSÉ ORTEGA Y GASSET, *Ajatuksia tekniikasta*
26. TAPANI KILPELÄINEN (toim.), *Kääntökirja – Kirjoituksia kääntämisen filosofiasta*
27. MARTIN HEIDEGGER, *Tekniikka ja käänne*
28. SIMONE WEIL, *Juurtuminen – Alkusoitto ihmisvelvollisuuksien julistukselle*
29. MIKA HANNULA, *Suomalaisuudesta – Erään sukupolven tarina*
30. FRIEDRICH NIETZSCHE, *Tragedian synty*
31. EDMUND HUSSERL, *Geometrian alkuperä – Johdanto Jacques Derrida*
32. WILLIAM JAMES, *Pragmatismi – Uusi nimi eräille vanhoille ajattelutavoille*
33. TUUKKA TOMPERI & HANNU JUUSO (toim.), *Sokrates koulussa – Itsenäisen ja yhteisöllisen ajattelun edistäminen opetuksessa*
34. JUHA VARTO, *Tanssi maailman kanssa – Yksittäisen ontologiaa*
35. GIORGIO COLLI, *Nietzschen jälkeen – Miten tullaan filosofiksi*
36. FJODOR DOSTOJEVSKI, *Talvisia merkintöjä kesän vaikutelmista*
37. MIGUEL DE UNAMUNO, *Traaginen elämäntunto*
38. JOYCE CAROL OATES, *Nyrkkeilystä*
39. MARTIN HEIDEGGER, *Esitelmiä ja kirjoituksia osa II*
40. E. M. CIORAN, *Hajoamisen käsikirja*
41. MARIE-FRANCE DANIEL, LOUISE LAFORTUNE, RICHARD PALLASCIO & PIERRE SYKES, *Matildan ja Taavetin matemaattiset seikkailut*
42. MARIE-FRANCE DANIEL, LOUISE LAFORTUNE, RICHARD PALLASCIO & PIERRE SYKES, *Matildan ja Taavetin seikkailut tieteen maailmassa*
43. OSCAR BRENIFIER, *Keskusteleva opetus*
44. MAUGHN GREGORY, *Filosofiaa lapsille ja nuorille*
45. MARIE-FRANCE DANIEL, LOUISE LAFORTUNE, RICHARD PALLASCIO & PIERRE SYKES, *Filosofoidaan matematiikasta ja luonnontieteistä*
46. JOHN DEWEY, *Taide kokemuksena*

47. PIERRE HADOT, *Mitä on antiikin filosofia?*
48. MARTIN HEIDEGGER, *Mitä on metafysiikka?*
49. ANN MARGARET SHARP, *Nukkesairaala*
50. ANN MARGARET SHARP & LAURANCE JOSEPH SPLITTER,
Kuka minä olen? – Nukkesairaalan opettajanopas
51. SAMI PIHLSTRÖM, *Elämän ongelma – Filosofian eettinen ydin*
52. NORMAND BAILLARGEON, *Älyllisen itsepuolustuksen pikakurssi*
53. BEATE BØRRESEN, BO MALMHETER & TUUKKA TOMPERI,
Ajatellaan yhdessä – Taitavan ajattelun työkirja
54. ROGER-POL DROIT, *Filosofoidaan lasten kanssa*
55. LEENA KURKI & TUUKKA TOMPERI, *Väittely opetusmenetelmänä
– Kriittisen ajattelun, argumentaation ja retoriikan taidot käytännössä*
56. LUDWIG WITTGENSTEIN, *Ajatusliikkeitä
– Päiväkirjat 1930–1932 & 1936–1937*
57. SIMO KYLLÖNEN, JUHANA LEMETTI, NIKO NOPONEN
& MARKKU OKSANEN (toim.), *Kiista yhteismaista
– Garrett Hardin ja selviytymisen politiikka*
58. HERBERT MARCUSE, *Taiteen ikuisuus*
59. HEINRICH HEINE, *Romantiikan koulu*
60. MATTHEW B. CRAWFORD, *Elämän korjaajat
– Kädentaitojen ja käytännöllisen ammattityön ylistys*
61. TAPANI KILPELÄINEN, *Itsemurhan filosofia*
62. JULIAN BAGGINI & PETER S. FOSL, *Etiikan pikkujättiläinen*
63. FRIEDRICH HÖLDERLIN, *Teokset*
64. MICHEL DE CERTEAU, *Arkipäivän kekseliäisyys I – Tekemisen tavat*
65. ANTTI SALMINEN & TERE VADÉN, *Energia ja kokemus
– Naftologinen essee*
66. MICHEL FOUCAULT, *Klinikan synty*
67. JULIAN BAGGINI & PETER S. FOSL, *Ajattelun pikkujättiläinen*
68. ERMANNO BENCIVENGA, *Olipa toisen kerran
– 52 ajattelemisen arvoista satua*
69. VILLE LÄHDE, *Niukkuuden maailmassa*
70. MICHEL DE CERTEAU, LUCE GIARD & PIERRE MAYOL,
Arkipäivän kekseliäisyys 2 – Asuminen, ruuanlaitto
71. MICHEL FOUCAULT, *Parhaat*
72. PIA HOUNI & PERTTU SALOVAARA (toim.), *Filosofi tavattavissa
– Ajatuksia filosofisesta elämästä*

73. VERA TRIPODI, *Sukupuolen filosofia*
74. ROBERTO CASATI & ACHILLE C. VARZI,
Ylittämättömiä yksinkertaisuuksia – 39 filosofista kompakertomusta
75. EDUARD HANSLICK, *Musiikille ominaisesta kauneudesta*
– *Yritys säveltaiteen estetiikan uudistamiseksi*
76. MESTARI ECKHART, *Jumalallisen lohdutuksen kirja*
77. TAPANI KILPELÄINEN, *Silmät ilman kasvoja – Kauhu filosofiana*
78. DAVID HUME, *Keskusteluja luonnollisesta uskonnosta*
79. FJODOR DOSTOJEVSKI, *Kulta-aika taskussa*
– *Kirjoituksia Venäjän maasta ja hengestä*
80. STEPHEN TOULMIN, *Argumentit – Luonne ja käyttö*
81. BELL HOOKS, *Rakkaus muuttaa kaiken*
82. GEORGES BATAILLE, *Uskontoteoria*
83. KENAN MALIK, *Monikulttuurisuus*
84. DANI RODRIK, *Globalisaation paradoksi*
– *Miksi globaalit markkinat, valtiot ja demokratia eivät sovi yhteen?*
85. HANNELE HUHTALA, SAMI SYRJÄMÄKI & JARKKO S. TUUSVUORI,
Ajatuspajoista innovaatiokumppanuuksiin. Tapaus Filosofian Akatemia
– *Raportti uusimmasta valmennuskonsultoinnista ja
julkisen järjenkäytön ohentuvasta kriittisyydestä*
86. KENAN MALIK, *Moraalin suuntaa etsimässä*
– *Etiikan maailmanhistoria*
87. J. L. AUSTIN, *Näin tehdään sanoilla*
88. EDMUND HUSSERL, *Filosofia ankarana tieteenä*
89. PETER MARSHALL, *Reformaatio*
90. TUUKKA TOMPERI, *Filosofianopetus ja pedagoginen filosofia*
– *Filosofia oppiaineena ja kasvatuksena*
91. JUKKA MIKKONEN, *Metsäpolun filosofiaa*
92. FREDRIK LÅNG, *Kuva ja ajatus*
93. JAN-WERNER MÜLLER, *Mitä on populismi?*
94. GRAHAM PRIEST, *Logiikka*
95. ALDO LEOPOLD, *Sand Countyn almanakka ja luonnoksia sieltä täältä*
96. ELIO LUGARESI, *Uni – Sikeydet ja vaikeudet*
97. SAMI SYRJÄMÄKI (toim.), *Vapaus*
98. ANTTI SALMINEN & TERE VADÉN, *Elo ja anergia*
99. SARA AHMED, *Tunteiden kulttuuripolitiikka*
100. ANDRÉ SPICER, *Paskanjauhantabisnes*

101. MICHAEL POLLAN, *Toinen luonto – Puutarhurin oppivuodet*
102. GUILLAUME LE BLANC, *Juoksu – Fyysisiä mietiskelyjä*
103. VESA OITTINEN, *Marx ja moderni*
– *Jatkuvuuksia ja katkoksia Marx-kuvassa*
104. ALVA NOË, *Omituisia työkaluja – Taide ja ihmisluento*
105. LEV ŠESTOV, *Tolstoin ja Nietzchen käsitys hyvästä*
– *Filosofiaa ja saarnaa*
106. RICHARD OSBORNE & RALPH EDNEY, *Filosofia aloittelijoille*
107. MICHAEL FREEDEN, *Mitä on ideologia?*
108. SILVIA BOVENSCHEN, *Vanheneminen – Muistiinpanoja*
109. DONATELLA DI CESARE, *Pysyvästi vieraana*
– *Muuttoliikkeen filosofiaa*
110. MATTHEW LIPMAN, *Ajattelu kasvatuksessa*
– *Kasvatusfilosofinen johdatus ajattelun taitojen opettamiseen*
111. PHILIP CAM, *20 ajattelun työkalua*
– *Opas tutkivan ajattelun opettamiseen*
112. BELL HOOKS, *Mies tahtoo muuttua – Miehet, maskuliinisuus ja rakkaus*
113. JANE BENNETT, *Materiaan väre – Olioiden poliittinen ekologia*
114. MICHAEL FREEDEN, *Mitä on liberalismi?*
115. BRUNO PATINO, *Levottomat – Huomiotalous ja keskittymiskyvyttömyys*
116. DAVIDE SISTO, *Verkon muisti – Elämä ja kuolema somessa*
117. VÁCLAV HAVEL, *Euroopan toivo – Esseitä ja puheita 1978–2002*

Tilaukset
www.netn.fi/kirjat
niin & näin
PL 730
33101 TAMPERE